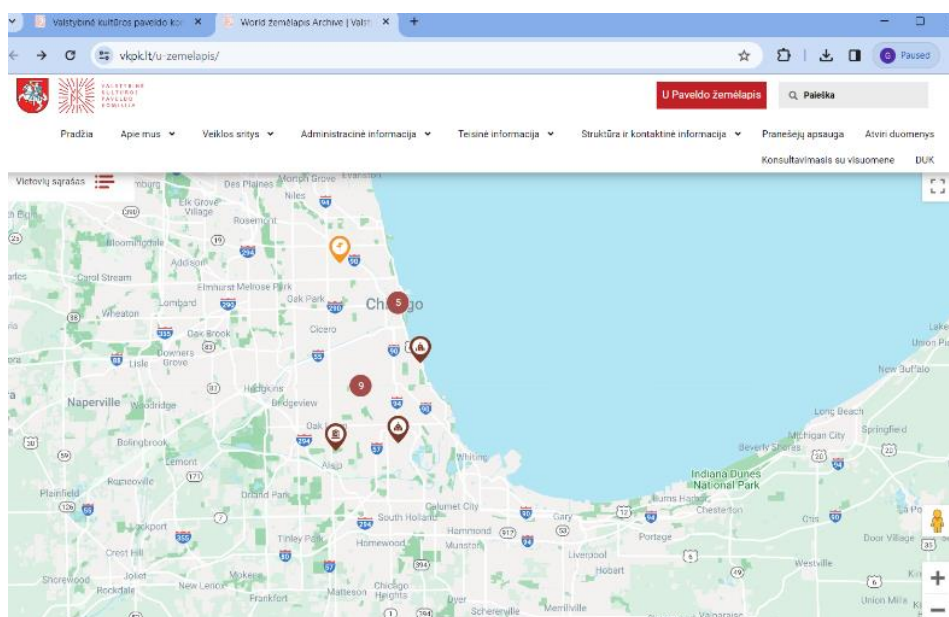

PROJEKTO „LIETUVOS TARPUKARIO MODERNIZMO MOKYKLA IR JOS TĘSTINUMO ŽENKLAI PASAULIO ŽEMĖLAPYJE (DUOMENŲ BAZĖS U-PAVELDAS AKTUALIZAVIMAS NAUJAIS NARATYVAIS IR SKLAIDA)“ VEIKLOS MONITORINGAS

I. Projekto pristatymas.

2021–2023 m. Valstybinė kultūros paveldo komisija (toliau – Paveldo komisija) vykdė projektą „Lietuvos tarpukario modernizmo mokykla ir jos tęstinumo ženklai pasaulio žemėlapyje (duomenų bazės U-Paveldas aktualizavimas naujais naratyvais ir sklaida)“, kuriuo siekė aktualizuoti Lietuvai reikšmingo paveldo temą. Šio paveldo pažinimas vis dar nepakankamas ne tik Lietuvos gyventojams, bet ir lietuviams gyvenantiems užsienyje. Ateityje, pasibaigus projektui ir toliau planuojama tęsti šią veiklą, rinkti duomenis apie Lietuvai reikšmingą paveldą užsienyje ir užsiimti šios veiklos skaida Lietuvoje bei užsienyje.

Pagrindinė projekto idėja – papildyti U-Paveldo duomenų bazę naujais duomenimis apie Lietuvai reikšmingo nekilnojamojo kultūros paveldo užsienyje objektus. Projekto tema – žymūs išsivijios menininkai, architektai, didžiąją dalimi baigę Kauno meno modernizmo mokyklą ir toliau tęsę savo kūrybinį kelią svetur. Projektas iš dalies finansuotas Lietuvos kultūros tarybos.

U-Paveldo žemėlapis (duomenų bazė)

II. Projekto įgyvendinimas.

Projekto metu buvo surinkta ir paviėšinta informacija apie daugiau kaip 170 naujų objektų. Dauguma jų yra Šiaurės Amerikoje – JAV ir Kanadoje. Tai Lietuvos tarpukario modernizmą liudijantys objektai ir jo tęstinumą atspindintys pastatai, sukurti diasporos menininkų ir architektų.

Šie duomenys sudėti į interaktyvų U-Paveldo žemėlapi. Šis žemėlapis 2023 m. buvo atnaujintas – modernizuotas žemėlapio dizainas, patobulinti funkcionalumai, inventorizuotas turinys. Vykdamas projektą buvo bendradarbiaujama su JAV lietuvių bendruomene, JAV lietuviais, Lietuvos menotyrininkais, tyrėjais, istorikais, visuomenės veikėjais, Lietuvos nacionaline Martyno Mažvydo biblioteka, Lietuvos radiju ir televizija.

Projekto metu surinkta informacija apie Lietuvai reikšmingus paveldo objektus užsienyje buvo pristatyta visuomenei skirtame renginyje „Lietuvai reikšmingas paveldas Amerikoje – kaip (iš)saugoti?“. Renginys vyko Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje, kurio metu valstybinių institucijų ir JAV lietuvių bendruomenės atstovai keitėsi idėjomis, kaip išsaugoti Lietuvai reikšmingą paveldą JAV. Ypatingas dėmesys skirtas svarbiausių objektų sąrašo sudarymui, pokario išėivių kurtai architektūrai ir meno kūrinų likimui. Dalyviai aptarė reikalingiausius darbus ne tik JAV, bet ir kitose šalyse.

Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje susirinkusius dalyvius ir nuotoliniu būdu prisijungusius diasporos atstovus iš JAV sveikino Paveldo komisijos pirmininkė doc. dr. Vaidutė Ščiگیlienė, kuri pasidžiaugė, kad renginyje „Lietuvai reikšmingas paveldas Amerikoje: kaip (iš)saugoti?“ dalyvauja svarbiausių Lietuvos institucijų atstovai, o tai rodo glaudų bendradarbiavimą siekiant pokyčių Lietuvai reikšmingo kultūros paveldo srityje. Pirmininkė teigė, kad Lietuvai reikšmingas paveldas užsienyje prisideda prie tautinės tapatybės, savos kultūros ir istorijos puoselėjimo. Paveldo komisijos pirmininkė akcentavo pagrindinę problemą – Lietuvos paveldas užsienyje yra mažai tyrinėtas ir mažai žinomas ne tik Lietuvoje gyvenantiems Lietuvos piliečiams, bet ir diasporos atstovams. Todėl pirmoji užduotis yra kultūros paveldo inventorizacija ir aprašymas, o tik po to išsaugojimas.

JAV lietuvių bendruomenės Krašto valdybos pirmininkas Arvydas Urbonavičius teigė, kad jau daugiau nei 150 metų už Atlanto buvo kuriama ne kita, o ta pati Lietuva, pilna meilės ir nostalgijos savam kraštui. Pirmininkas teigė, kad be gausaus nekilnojamojo lietuviško paveldo, daugiau yra JAV lietuvių žodinio paveldo: knygų, laikraščių, laiškų.

Lietuvos Respublikos Ministrės Pirmininkės patarėja kultūros klausimais dr. Gabrielė Žaidytė pabrėžė, jog svarbu išsaugoti ne tik JAV esantį lietuvišką paveldą, ne mažiau svarbu paveldo išsaugojimo iniciatyvas rengti ir kitose šalyse. Ministrės Pirmininkės patarėja teigė, kad svarbu lietuvišką paveldą interaktyviame žemėlapyje perteikti remiantis asmeninėmis istorijomis, nuotraukomis, kurios padėtų geriau suprasti lietuvių bendruomenės ryšį su tuo paveldo objektu. Reikalinga kuo spartesnė paveldo objektų inventorizacija, o ypačiai – žmonių liudijimai, nes pasakojimai sparčiai nyksta kartu su išėinančia diasporos karta.

Renginyje pranešimą apie lietuvių JAV kurtą architektūrą skaitęs architektūros istorikas dr. Vaidas Petrulis akcentavo, kad mažiausiai žinomas lietuviškasis paveldas, sukurtas XX a. pirmoje pusėje. V. Petrulis atkreipė dėmesį, kad po Antrojo pasaulinio karo į JAV persikėlė vos ne visas tarpukario Kauno architektų elitas, kuris išėmė aktyviai tęsė savo veiklą. Net architektai, kurie mokslus baigė jau JAV, savo kūryboje neatsisakė sąsajų su Lietuva. Architektūros istorikas išskyrė bažnyčias, mokyklas, kultūrinės paskirties ir gyvenamosios paskirties pastatus, paminklus, kapines ir net neįgyvendintus projektus, kaip Lietuvai reikšmingą paveldą JAV. Architektūros istoriko teigimu, „antrabangininkų“ architektūra – tai šaltojo karo liudijimas. Lietuvių išėmė stengėsi projektuoti pastatus, kurie turėtų ne tik estetinę vertę, bet ir siųstų politinę žinią – priminti, kad Lietuva yra okupuota.

JAV lietuvių menotyrininkė Viktorija Kašubaitė-Matranga atskleidė lietuviško meninio paveldo paieškų, atradimo, išsaugojimo ir išlaikymo istorijas. Kaip pavyzdžius pateikusi lietuvių menininkų kurtus kūrinius ne tik savo bendruomenės bažnyčioms, bet ir kitiems užsakovams – tokius kaip Adolfo Valeškos vitražą Čikagos Rodfei Zedek sinagogoje, kuris per rekonstrukciją buvo kruopščiai išrinktas ir perkeltas. Taip pat V. Kašubaitė pasidalino naujausiomis žiniomis dėl buvusio lietuvių kino teatro „Romuva“ pastato, kurį šiuo metu įsigijo JAV šou verslo atstovai, tačiau lietuvišką iškabą ir architektūrinius sumanymus išsaugojo. Amerikos lietuvių taip pat pateikė konkrečius pasiūlymus, kaip geriau rūpintis lietuvišku paveldu JAV.

Renginyje kalbėjęs architektas-restauratorius, JAV lietuvių bendruomenės atstovas Jungtinėje kultūros paveldo komisijoje, Danius Glinskis pabrėžė būtinybę kuo skubiau perduoti institucijoms Lietuvai reikšmingo kultūros paveldo JAV sąrašą, nes išlikimo grėsmė yra „pakibusi“ virš vieno seniausių Niujorko lietuvių pastatų – „Susivienijimo Lietuvių Amerikoje“ būstinės. Reikalingas darbas su naujaisiais lietuviško paveldo objektų savininkais, ypač tais, kurie net nežino, kad įsigijo lietuviams svarbų objektą. Paskata išsaugoti ir prižiūrėti lietuvišką paveldą, būtų naudinga įkurti specialųjį fondą. D. Glinskis akcentavo, kad labai svarbus tarpininkavimas tarp JAV federalinės valdžios ir atskirų valstijų institucijų. Taip pat reikalingos nuolatinės tolesnės diskusijos dėl lietuviško paveldo JAV išlikimo.

Užsienio reikalų ministerijos Komunikacijos ir kultūrinės diplomatijos ambasadorė ypatingiems pavedimams Gitana Grigaitytė džiaugėsi, kad patvirtinta Lietuvai reikšmingo paveldo užsienyje klausimus sprendžianti darbo grupė, o ateityje galima tikėtis ir lietuviško paveldo užsienyje strategijos. Pasak Gitanos Grigaitytės, jos apklaustos Lietuvos atstovybės užsienyje išskyrė lietuviškų bažnyčių problemą. Dažniausiai šie pastatai priklauso ne bendruomenėms, todėl ir sprendimai dėl jų ateities priimami kitų asmenų ar institucijų. Kita aptarta problema yra apleistos lietuvių kapinės, ypač

anksčiau gausiai lietuvių gyvenamuose anglikasių miesteliuose Pensilvanijos valstijoje. Ambasadorė kėlė ir kilnojamojo paveldo paieškos klausimus, galimybes jį susigrąžinti į Lietuvą.

Lietuvos Respublikos kultūros viceministras Rimantas Mikaitis atkreipė dėmesį, kad Lietuva dar nėra sudariusi iš Lietuvos išvežtų vertybių sąrašo. Įdomu tai, kad šią vasarą Lietuva išrinkta UNESCO nelegalaus kultūros vertybių įvežimo, išvežimo ir nuosavybės teisės perdavimo uždraudimo konvencijos pagalbinio komiteto nare. Pasak kultūros viceministro, Lietuvai reikšmingas kultūros paveldas užsienyje turi būti ne projektinis darbas, o tapti nuolatine sisteminga įvairių institucijų veikla.

Pasak renginyje dalyvavusio Lietuvos Respublikos Seimo Kultūros komiteto pirmininko prof. Vytauto Juozapaičio, Lietuvos balsas šiuo metu labiau girdimas karo Ukrainoje kontekste. Lietuviško paveldo Amerikoje pavyzdiniu sąrašu galėtų būti JAV gyvenančioms bendruomenėms svarbaus paveldo Lietuvoje sąrašas, kuris yra labai išsamus ir Lietuvos institucijų patvirtintas. Parlamentaras priminė ir anksčiau siūlytą idėją Jono Muloko projektuotą koplytstulpį pastatyti prie Lietuvos Respublikos Seimo. Tokiu būdu išėivių paveldas iš JAV simboliškai sugrįžtų į Lietuvą.

III. Projekto veiklos ataskaita.

Pagal projektų veiklų kalendorių veiklos buvo suplanuotos ir suskirstytos į du etapus, bei išdėstytos ketvirčiais su numatytais pasiekti rezultatais. Tačiau projekto eigoje atsirado nenumatytos aplinkybės (rizikos) – reikalingi U-Paveldo duomenų bazės atnaujinimo darbai, kurie lėmė projekto veiklų kalendoriaus pokyčius. Projektas buvo pratęstas iki 2023 m. IV ketv., iš esmės nekeičiant anksčiau suplanuotų veiklų. Taip pat, projekto eigoje, dėl darbuotojų kaitos, buvo atlikti pakeitimai dėl projekto komandos narių.

Projekto tikslams įgyvendinti pirmojo etapo metu, buvo pasirašytos 3 autorinės sutartys su autoriais, kurie parengė tekstus bei atrinko vaizdinę medžiagą. Atlikti kiti parengiamieji darbai: turinio, vaizdinės medžiagos atranka. Suorganizuota paskaita apie paveldo objektus Jungtinėse Amerikos Valstijose *Paveldo dienų* renginio metu. Parengtas pranešimas spaudai.

Antrojo etapo metu į duomenų bazę U-Paveldas, sukelta ne mažiau kaip 100 naujų objektų su aprašais bei vaizdine medžiaga, kurių didžioji dauguma yra JAV. Surinkta medžiaga apie žymiausius Lietuvos išėivijos menininkus (vad. *dipukais*) ir kurių meninis palikimas svetur vis dar mažai žinomas ir tyrinėtas. Glaudžiai bendradarbiauta su JAV lietuvių bendruomenės nariais, taip pat projekto partneriais – Lietuvos radiju ir televizija, Lietuvos nacionaline Martyno Mažvydo biblioteka, valstybinėmis įstaigomis – Lietuvos Respublikos Kultūros ir Užsienio reikalų ministerijomis.

Antrojo etapo metu suorganizuotas baigiamasis projekto renginys – „Lietuvai reikšmingas paveldas Amerikoje: kaip (iš)saugoti?“, kuris įvyko 2023 m. lapkričio 22 d. Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje. Daugiau apie renginio eigą ir dalyvius Priede Nr.2.

Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos renginio vinjetė

Renginio diskusijos dalyje dalyvavo pagrindinių kultūros paveldo politiką formuojančių įstaigų atstovai. Į renginį atvyko daugiau kaip 50 kviestinių dalyvių, tiesiogiai per nuotolį dalyvavo lietuvių diasporos atstovai iš JAV, vyko tiesioginė transliacija YouTube kanale. Renginio metu ir po renginio peržiūrų skaičius – virš 450.

Renginio diskusijos dalyviai

Įgyvendinta suplanuota projekto sklaida – Paveldo komisija parengė ir pavišino ne mažiau kaip 7 straipsnius spaudoje, taip pat surengė 2 paskaitas apie Lietuvai reikšmingą paveldą užsienyje

vyresnių klasių moksleiviams, kurios vyko Paveldo komisijos būstinėje, 1 paskaitą Vilniaus universiteto paveldosaugos studijų studentams, sudalyvavo Lietuvos radijo ir televizijos laidoje „Ryto Alegro“ ir „Labas rytas“. Taip pat šios temos aktualizavimas paskatino rašyti pranešimus ir kitus besidominčius šia tema (detali informacija IV skiltyje).

VšĮ „Saulės gojus“ pagrindinės mokyklos moksleiviai

IV. Projekto komunikacija viešojoje erdvėje:

1. Pranešimas „Atnaujintame žemėlapyje upaveldas.lt – Kauno modernizmo ženklai išivijoje“.

Atnaujintame žemėlapyje upaveldas.lt – Kauno modernizmo ženklai išivijoje [interaktyvus], kauniečiams.lt, 2023 [žiūrėta 2023 m. spalio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<https://kaunieciams.lt/atnaujintame-zemelapyje-upaveldas-lt-kauno-modernizmo-zenklai-iseivijoje/>>

Atnaujintame žemėlapyje upaveldas.lt – Kauno modernizmo ženklai išivijoje [interaktyvus], Alkas.lt, 2011 [žiūrėta 2023 m. spalio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<https://alkas.lt/2023/10/17/atnaujintame-zemelapyje-upaveldas-lt-kauno-modernizmo-zenklai-iseivijoje/>>

2. Pranešimas apie būsimą renginį Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje.

Trečiadienį vyks diskusija apie lietuvišką paveldą JAV: kuo jis reikšmingas ir kaip jį išsaugoti? [interaktyvus], Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija, 2023 [žiūrėta 2023 m. lapkričio

20 d.]. Prieiga per internetą:<<https://www.lrt.lt/lituanica/aktualijos/751/2128856/treciadieni-vyks-diskusija-apie-lietuviska-pavelda-jav-kuo-jis-reikšmingas-ir-kaip-ji-issaugoti>>

Renginys „Lietuvai reikšmingas paveldas Amerikoje: kaip (iš)saugoti? [interaktyvus], Alkas.lt, 2011 [žiūrėta 2023 m. lapkričio 22 d.]. Prieiga per internetą:<<https://alkas.lt/2023/11/22/reginys-lietuvai-reikšmingas-paveldas-amerikoje-kaip-issaugoti/>>

Diskusija „Lietuvai reikšmingas paveldas Amerikoje – kaip (iš)saugoti?“ [interaktyvus], lnb.lt, 2023 [žiūrėta 2023 m. lapkričio 22 d.]. Prieiga per internetą:<<https://www.lnb.lt/renginiai/10749-diskusija-lietuvai-reikšmingas-paveldas-amerikoje-kaip-issaugoti>>

3. Pranešimas „JAV lietuviai ir valstybinės institucijos keitėsi idėjomis dėl Lietuvai reikšmingo paveldo išsaugojimo“ pasibaigus renginiui.

Išsibarsčiusį Lietuvos kultūros paveldą užsienyje bando sudėti į žemėlapi: į ką atkreipti dėmesį keliaujantiems JAV? [interaktyvus], delfi.lt, 2023 [žiūrėta 2023 m. lapkričio 26 d.]. Prieiga per internetą:<<https://www.delfi.lt/kultura/naujienos/issibarscusi-lietuvos-kulturos-pavelda-uzsienyje-bando-sudeti-i-zemelapi-i-ka-atkreipti-demesi-keliaujantiems-jav-95168933>>

Mes niekada nebuvom kita Lietuva [interaktyvus], draugas.org, 2023 [žiūrėta 2023 m. gruodžio 1 d.]. Prieiga per internetą:<<https://www.draugas.org/mes-niekada-nebuvom-kita-lietuva/>>

Laikraštis „Draugas“. Audronė V. Škiudaitė. Mes niekada nebuvom kita Lietuva. Prieiga per internetą:<<https://www.draugas.org/mes-niekada-nebuvom-kita-lietuva>>

4. Straipsniai žiniasklaidoje (apie interjerus).

„Lietuvių kambariai“ ir „Kultūriniai darželiai“: žvilgsnis į mažiau žinomą lietuvišką paveldą už Atlanto [interaktyvus], Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija, 2023 [žiūrėta 2023 m. gruodžio 12 d.]. Prieiga per internetą:< <https://www.lrt.lt/lituanica/pasaulio-lietuviu-balsas/753/2154213/tarpukario-lietuvos-testinumo-zenklu-beieskant-paminklai-dariui-ir-girenui-iskilo-cikagoje-ir-niujorke>>

Modernizmo ženklai iševijoje [interaktyvus], Alkas.lt, 2011 [žiūrėta 2023 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą:< <https://alkas.lt/2023/12/14/modernizmo-zenklai-iseivijoje/>>

Modernizmo ženklai iševijoje. Lietuvai reikšmingas paveldas Amerikoje [interaktyvus], Aidas.lt, 2023 [žiūrėta 2023 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą:<<https://www.aidas.lt/lt/istorija/article/30745-2023-12-15-modernizmo-zenklai-iseivijoje-lietuvai-reikšmingas-paveldas-amerikoje>>

Nepriklausomos Lietuvos kūrybos tęsinys už Atlanto laukia, kol jį atras [interaktyvus], UAB Lrytas, 2023 [žiūrėta 2023 m. gruodžio 26 d.]. Prieiga per

interneta: <<https://www.lrytas.lt/kultura/istorija/2023/12/26/news/ieskant-tarpukario-lietuvos-testinumo-zenklu-lietuviu-kambariai-ir-kulturiniai-darzeliai-jav-29759629>>

5. Straipsnis žiniasklaidoje (apie paminklą Dariui ir Girėnui).

Tarpukario Lietuvos testinimo ženklų beiškant: paminklai Dariui ir Girėnui iškilo Čikagoje ir Niujorke [interaktyvus], Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija, 2023 [žiūrėta 2023 m. gruodžio 20 d.]. Prieiga per: <<https://www.lrt.lt/lituanica/pasaulio-lietuviu-balsas/753/2154213/tarpukario-lietuvos-testinumo-zenklu-beieskant-paminklai-dariui-ir-girenui-iskilo-cikagoje-ir-niujorke>>

6. Straipsnis žiniasklaidoje (apie litvakų kūrybą).

Litvakų paveldas užsienyje – nuo avangardinių Vilniaus vaizdų iki ikoniskų Paryžiaus nuotraukų [interaktyvus], Valstybinė kultūros paveldo komisija, 2023 [žiūrėta 2023 m. gruodžio 28 d.]. Prieiga per: <<https://vkpk.lt/naujienos/litvaku-paveldas-uzsienyje-nuo-avangardiniu-vilniaus-vaizdu-iki-ikonisku-paryziaus-nuotrauku/>>

7. Pranešimas žiniasklaidoje.

Su Lietuvos paveldu JAV susipažino jaunoji karta [interaktyvus], Valstybinė kultūros paveldo komisija, 2023 [žiūrėta 2023 m. gruodžio 28 d.]. Prieiga per <https://vkpk.lt/naujienos/su-lietuvos-paveldu-jav-susipazino-jaunoji-karta/>

8. Informacija apie projektą spausdintuose leidiniuose.

Žurnalas „Savaitė“. Jaroslavcevienė, Ivona. Mūsų kultūros paveldas – ir anapus Atlanto. Savaitė Nr. 39, 2023. (p. 26-27)

9. Informacija apie projektą Youtube kanale.

Diskusija „Lietuvai reikšmingas paveldas Amerikoje – kaip (iš)saugoti?“. [interaktyvus], Youtube, 2023 [žiūrėta 2023 m. lapkričio 22 d.]. Prieiga per interneta: <https://www.youtube.com/watch?v=PJIyPoiSBg&list=PLX2T1n1_h2vvt_w2O3VHLD6uHY7CDDL&index=2&t=2s>

10. Informacija apie projektą Lietuvos radijo ir televizijos eteryje.

Ryto Allegro, Ryto allegro. Kas atsakingas už Lietuvai reikšmingo paveldo JAV išsaugojimą? [interaktyvus], Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija, 2023 [žiūrėta 2023 m. vasario 17 d.]. Prieiga per interneta: <<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000309812/labas-rytas-lietuva-ii-d>>

Labas rytas, Lietuva II d. [interaktyvus], Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija, 2023 [žiūrėta 2023 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per interneta: <<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000305587/ryto-allegro-kas-atsakingas-uz-lietuvai-reikšmingo-paveldo-jav-issaugojima>>